

การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
THE ENHANCEMENT OF COMMUNITY CAPITAL THROUGH THE LEARNING OF LOCAL ART
AND CULTURAL MEDIA PRODUCTION

นางสาวณัฐวดี ใจแสงทรัพย์ *

Nattawadee Jaisawangsub

อ.ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร**

Ubonwan Hongwityakorn, Ph.D.

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน 2) เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 22 ชุมชน จำนวน 407 ฉบับ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS FOR WINDOW นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากชุมชนที่มีทุนชุมชนสูงจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยทำการสัมภาษณ์คนในชุมชนและสนทนากลุ่มกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการวิเคราะห์พบว่า 1) สภาพการเรียนรู้จะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยมีแหล่งเรียนรู้สำคัญคือสถานศึกษา ปัจจัยการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ บุคลากร ที่มีความร่วมมือในชุมชนจากทุกภาคส่วน 2) การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนด้านทุนสังคมมากที่สุด เมื่อพิจารณาจำแนกตามช่วงการเรียนรู้ พบว่าช่วงการเตรียมการสามารถสร้างเสริมทุนมนุษย์ ช่วงการดำเนินการสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่สร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว และ 3) แนวทางในการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้าน ควรมีการจัดกิจกรรมสำคัญดังนี้ 3.1) ทุนมนุษย์ ควรมีการจัดกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติจริง 3.2) ทุนสถาบันครอบครัว ควรจัดกิจกรรมที่เน้นการสร้างสัมพันธ์ภาพทำกิจกรรมร่วมกัน 3.3) ทุนวัฒนธรรม ควรจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในการเรียนการสอนของโรงเรียน 3.4) ทุนกิจกรรม ชุมชนควรจัดเวทีสาธารณะเพื่อเป็นพื้นที่ในการแสวงหาเป้าหมายของชุมชนร่วมกัน และ 3.5) ทุนสังคม ควรจัดให้มีลานวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อสร้างพื้นที่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในการลดช่องว่างระหว่างวัย

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: nutabo_toey@hotmail.com

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: ubonwan_h@yahoo.com

ISSN 1905-4491

Abstract

This research is a mixed method research. The objectives are 1) to study the characteristics and condition factors for the learning of enhancement of community capital, 2) to analyze the learning of local art and cultural media production for enhancement of community capital, and 3) to propose an approach to enhancement of community capital through the learning of local art and cultural media production. Questionnaires were used to collect information from the 22 communities with the continuous creation of local art and cultural media (407 people). Then the data was analyzed using statistical analysis with the computer program SPSS FOR WINDOWS. In addition, researchers have studied the community with a high social capital from the local art and cultural media product by interviewing people in the community who are involved with the creation of local art and cultural.

The analysis found that: 1) The characteristic of learning of enhancement of community capital comes mostly from self-study and they learn from school. People who have participated in the community find it to be a key learning factor. 2) Learning from local art and cultural media production most effects the enhancement of community capital in terms of social capital. Examining the learning period of local art and cultural media production shows that the preparation period enhances human capital the most and during the work period enhances culture capital the most. The evaluation and dissemination period enhances family capital the most. 3) The approach to enhancement of community capital separates each side (five sides). Thus we recommend the following: 3.1) Human capital; Activities should be done that embark theory into practice. 3.2) Family capital; this comes from the activities that focus on a good relationship in the family such as making a toy by using local materials. 3.3) Cultural capital; Cultural activities should be done in the school class. 3.4) Activity capital; this is activated by public events that can bring people together and find a common goal of the community. 3.5) Social capital; this comes from organizing cultural events to participate in as community activities and reduces the age gap by using local art and cultural media products.

คำสำคัญ: ทุนชุมชน/ การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น / ชุมชน / สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

Keywords: COMMUNITY CAPITAL / LOCAL ART AND CULTURAL MEDIA PRODUCTION/ COMMUNITY/ LOCAL ART AND CULTURAL MEDIA

บทนำ

การดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของทุนชุมชน ปัญหาของชุมชนไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นปัจจุบันทันด่วน ปัญหาที่ยังไม่เกิดแต่มีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาในอนาคต หรือแม้แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือปัญหาตามฤดูกาล ทุกชุมชนต่างมีโอกาสประสบทั้งสิ้น แนวทางและความสามารถในการจัดการกับปัญหาแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ชุมชนจะเลือกใช้แนวทางใด และสามารถประสบความสำเร็จในการจัดการมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับจำนวน และความแข็งแรงของสินทรัพย์หรือทุนที่ชุมชน

“การพัฒนาทุนชุมชน” เป็นกลไกสำคัญในกระบวนการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้เกิดการพัฒนารวมชนครอบคลุมในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านประชาธิปไตย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนด้านวัฒนธรรมวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานของรัฐ ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มุ่งเน้นการสร้างและพัฒนา “ คน ” ในชุมชนผ่าน

กระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดการ เรียนรู้และมีส่วนร่วมในการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2553)

เสรี พงศ์พิศ (2553) เห็นว่าทุนชุมชน หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน ความสามัคคี การมีองค์กรมี หน่วยงานที่จะจัดการ จัดระบบต่าง ๆ ในชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรัก ใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบด้วย ทุน มนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และ ทุนสังคม ควรให้ความสำคัญกับ “ชุมชน” เป็น กลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการหลัก 3 กระบวนการ ได้แก่ 1) กระบวนการสำรวจฐานข้อมูลเด็กและ เยาวชนของชุมชน 2) การดำเนินงานผ่านกลไกคณะทำงานด้านเด็กและเยาวชนของชุมชน และ 3) การสร้าง และพัฒนาให้เกิดรูปแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลายสำหรับเด็กและเยาวชนด้วยการจัดการของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนา และจัดกระบวนการ “โดยชุมชนเพื่อชุมชน” (แผนงานสุขภาวะ เด็กและเยาวชน, 2551)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า การ สร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลในชุมชน มีกระบวนการจิตอาสา มีความเอื้ออาทร มีความเข้าใจ เป็นมิตรไมตรี (ดนัย หวังบุญ ชัย, 2553) และในกระบวนการสร้างสื่อ จะคำนึงถึงประเภทของเนื้อหา เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย มีวิธีการนำเสนอในเชิงการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน แสวงหาความ ร่วมมือจากหลายฝ่าย และก่อให้เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เป็นสื่อที่เข้าถึงชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการ สื่อสารได้ง่าย โดยเฉพาะการผสมผสานกับสื่อประเพณี ทั้งนี้ สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถแบ่งเป็น ศิลปหัตถกรรมชุมชน การแสดงดนตรีพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543) ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ ผ่านการสะท้อนความคิด ถกเถียง แสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความ คิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติ (สมณฑา พรหมบุญ และคณะ, 2541)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจในการศึกษาการสร้างเสริมทุนชุมชน ผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ผ่านขั้นตอนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การ เตรียมการ 2) การดำเนินการ และ 3) การประเมินผลและเผยแพร่ ว่าในแต่ละขั้นตอนนั้นสามารถสร้างเสริม ทุนชุมชนแต่ละด้านได้มากน้อยเพียงไร ในแต่ละชุมชนมีปัจจัยและเงื่อนไขการเรียนรู้ในการเสริมสร้างทุน ชุมชนแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาความรู้ วิธีการ แหล่งเรียนรู้ และปัจจัยการเรียนรู้ในชุมชน

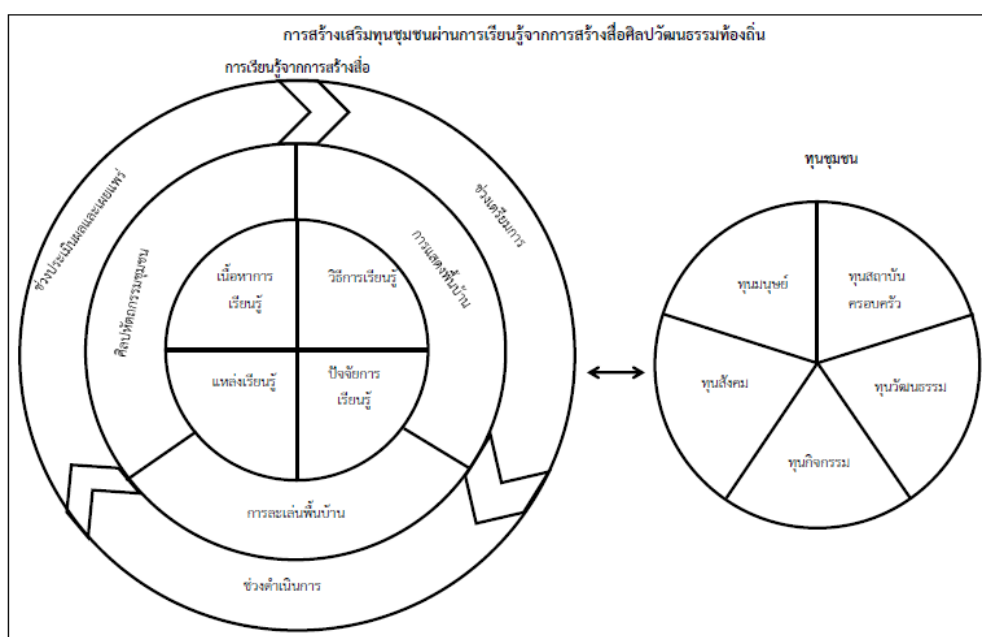
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงให้ ความสำคัญกับการเรียนรู้ในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ เนื้อหา

การเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้และปัจจัยการเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 3 ประเภท ได้แก่ สื่อศิลปหัตถกรรมชุมชน สื่อการแสดงดนตรีพื้นบ้าน และสื่อการเล่นพื้นบ้าน โดยแบ่งช่วงการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงเตรียมการ ช่วงดำเนินการ และ ช่วงประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นำไปสู่การสร้างเสริมทุนชุมชน 5 ทุน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันครอบครัว ทุนวัฒนธรรม ทุนกิจกรรม และทุนสังคม ซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์คือ

1 เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน

ประชากร คือ ผู้วิจัยเลือกชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีโครงการร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงวัฒนธรรม แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ (ศสส.) และการศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) ชุมชนที่เลือกต้องเป็นชุมชนที่ทำการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อเนื่องและให้ความร่วมมือตลอดการทำงานวิจัย โดยแบ่งจากประเภทของรูปแบบสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้เป็น 3 ประเภทคือ สื่อศิลปหัตถกรรมชุมชน สื่อการแสดงดนตรีพื้นบ้าน สื่อการเล่นพื้นบ้าน

กลุ่มตัวอย่าง คือ การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรม จำนวน 22 ชุมชน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรี สมาชิกเทศบาล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน และ ลูกบ้าน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 407 ฉบับ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามที่ประเด็นคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งสามารถแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชนจากกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการประเมินทุนชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยติดต่อประสานงานส่งจดหมายขออนุญาตเก็บข้อมูลโดยประสานกับทางชุมชนก่อน จากนั้นส่งทางไปรษณีย์และว่าจ้างให้คนในชุมชนช่วยทำการเก็บแบบสอบถาม โดยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และการตอบข้อคำถามในแบบสอบถาม บางชุมชนผู้วิจัยลงไปเก็บแบบสอบถามเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical-Package for the Social Sciences) เพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อสรุปสภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน

2 เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

วิธีการวิจัย คือ การศึกษากรณีศึกษาจากชุมชนที่มีทุนชุมชนสูงจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่คัดเลือกโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ชุมชนโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การสังเกต และการสัมภาษณ์คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ผู้นำทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ ครูภูมิปัญญา ครู เด็กและเยาวชน จำนวน 6 ท่าน จากชุมชนที่มีทุนชุมชนสูงจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โครงสร้าง โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับบริบทชุมชน สภาพการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และกระบวนการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. การสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้ริเริ่ม แกนนำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ครูภูมิปัญญา และตัวแทนเยาวชนในชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในพื้นที่จะแบ่งตามผู้ที่มีบทบาทในการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ แกนนำชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ครู ครูภูมิปัญญา และตัวแทนเยาวชนในชุมชน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การสนทนากลุ่ม โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน และแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชน ผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเป็นหมวดหมู่ จัดระบบระเบียบเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับแนวคิด ตรวจสอบความถูกต้องและเก็บข้อมูลเสริม หากเนื้อหายังไม่สมบูรณ์ และนำข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นร่างแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผู้ให้ข้อมูลหลัก แกนนำชุมชน ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ครูภูมิปัญญา และเยาวชน ที่เป็นแกนนำการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมในชุมชน จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากตอนที่ 1 และ 2 มายกร่างแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนของชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษา คือ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อสอบถามถึงความเป็นไปได้ตามแนวทางดังกล่าว และนำผลการสัมภาษณ์มาปรับปรุงร่างก่อนนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรับผิดชอบด้านการสร้างเสริมทุนชุมชน หรือมีประสบการณ์ตรงด้านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตรวจสอบอีกครั้งโดยพรณนาความ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน

จากการสำรวจชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจำนวน 22 ชุมชน จำนวน 407 ฉบับพบว่า กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเกิดทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ทักษะการสื่อสาร และ ทักษะการดำเนินชีวิต เมื่อพิจารณาจำแนกในช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ทั้ง 3 ช่วงเกิดทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด และเมื่อวิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้ง 3 ช่วง พบว่า การเรียนรู้การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ได้จากกิจกรรมกำหนดเป้าหมายการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ความเอื้ออาทร ได้จากกิจกรรมค้นคว้าหาข้อมูลในการจัดทำสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม และการเรียนรู้ทักษะการดำเนินชีวิต ได้จากกิจกรรมระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ทักษะการสื่อสาร และการเรียนรู้ทักษะการเข้าร่วมกิจกรรม ได้จากกิจกรรมติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และการเรียนรู้ทักษะการสร้างองค์ความรู้ ได้จากกิจกรรมจัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษามากที่สุด

ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การฝึกจากประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญแนะนำ เมื่อพิจารณาจำแนกในช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ทั้ง 3 ช่วง ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากการศึกษาด้วยตนเองมากที่สุด

ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ สถานศึกษามากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ศาสนสถาน และเวทีสาธารณะ เมื่อพิจารณาจำแนกในช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ทั้ง 3 ช่วง ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ สถานศึกษามากที่สุด

ปัจจัยการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญในระดับมากที่สุด คือ บุคลากร รองลงมา ได้แก่ ฐานความรู้ และ ความร่วมมือ เมื่อพิจารณาจำแนกในช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วง การประเมินผลและเผยแพร่ของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ทั้ง 3 ช่วง ชุมชนมีปัจจัย การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ คือ บุคลากรมากที่สุด

และปัจจัยการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านใน ภาพรวม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนมากที่สุด ร้อยละ 44.6 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัย ด้านฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน และปัจจัยด้านความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน ร้อยละ 41.3 และ 41.1 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาปัจจัยการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างเสริมทุนชุมชนในแต่ละทุนชุมชน พบว่า ทุนมนุษย์ คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน ทุนสถาบันครอบครัว คือ ปัจจัยด้านความรู้ภูมิปัญญา ของชุมชน ทุนวัฒนธรรม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือจากเครือข่ายภาคีภายนอก ทุนกิจกรรม คือ ปัจจัยด้าน การบริหารจัดการที่ดีของผู้นำชุมชน และ ฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน และทุนสังคม คือปัจจัยด้านความ ร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ ความเห็นว่า การเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนในทั้ง 5 ด้านประกอบกัน ไม่สามารถขาดตกบกพร่องในด้านใดด้านหนึ่ง แต่ช่วยสร้างเสริมทุนสังคมมากที่สุด เพราะทุนสังคมจะสูงขึ้นได้ ต้องเกิดจากตนเองก่อน ส่งผลไปถึงครอบครัว จากนั้นเกิดจากสังคมที่มีเพื่อน มีคนในสังคมให้การสนับสนุน และสังคมช่วยกันสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สุดท้ายแล้ว ทุนสังคมจะได้รับตามมา ทำให้สังคมน่าอยู่ขึ้น ช่วยทำให้คนมีความรัก ความสามัคคีกัน นำมาถ่ายทอด มาแบ่งปันกัน คนเฒ่าคนแก่ที่มาทำกิจกรรมต่างๆ มี ความสุข และไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นภาระของลูกหลาน ได้มาพบปะพูดคุยกัน และนำความรู้เหล่านี้มา แลกเปลี่ยน และได้รับการตอบแทนจากสังคม ทำให้มีความสุข

เมื่อพิจารณาจำแนกการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน เป็น ช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ของกระบวนการสร้างสื่อ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน พบว่า

การเรียนรู้การเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ในด้านทุนมนุษย์มาก ที่สุด เพราะว่า ตนเองได้การศึกษา ก่อน หาความรู้ หากคนเข้าไปร่วมทำกิจกรรม เกิดการระดมสมอง ทำให้มี ความคิดที่หลากหลายมากขึ้น ตนเองเป็นฝ่ายลงมือทำ ทุกอย่างที่ทำจะส่งผลต่อตนเองมากที่สุด เห็นคุณค่าใน ตนเอง เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม

การเรียนรู้การดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ในด้านทุนวัฒนธรรม มากที่สุด เนื่องจากเป็นเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถรักษาอัตลักษณ์ต่างๆ ของชุมชนได้ โดยการจัดเป็น นโยบายของโรงเรียนจากการเรียนรู้ สามารถสืบทอดถึงเด็กได้ ให้รักษาวัฒนธรรมต่อไป ศิลปวัฒนธรรมไม่สูญ หายไป สามารถสะท้อนได้ถึงอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่

การเรียนรู้การประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน ในด้านทุนสถาบันครอบครัวมากที่สุด เพราะเมื่อเด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะนำไปใช้ที่ครอบครัว เช่นการทำอาหารพื้นบ้าน เด็กสามารถนำไปทำให้พ่อแม่ทานได้ และคนที่มาร่วมกิจกรรม ต้องได้รับการยอมรับของครอบครัว ครอบครัวต้องเห็นความสำคัญของกิจกรรม จึงอนุญาตมาให้เด็กมาร่วมกิจกรรมได้

ตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางการสร้างเสริมทุนมนุษย์ ควรเป็นกิจกรรมที่มีการทำจริง ลงมือไปปฏิบัติจริง เช่น ช่วงการวางแผนการทำงาน การกำหนดเป้าหมาย และการสรุปบทเรียนจากการทำกิจกรรม สามารถช่วยพัฒนาตัวเองได้ เพราะ ต้องมีการระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ให้กับตนเอง เพราะความรู้และทักษะการดำเนินชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน

แนวทางการสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว จากการจัดกิจกรรมของชุมชน มีการสอนแสดงพื้นบ้าน การสอนทำอาหารพื้นบ้าน การสอนทำของเล่นพื้นบ้าน เช่น รำโทน ถ้าพ่อแม่มาร่วมชมการแสดง ก็จะมีความสัมพันธ์ของครอบครัว เห็นคุณค่า เกิดความสนุกสนานร่วมกัน มีการให้กำลังใจ ชื่นชมในการแสดง และรู้สึกสนุกสนานในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ หาเสื้อผ้า เป็นการรักษาสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ พ่อแม่จะรู้สึกมีความสุขที่เห็นความสามารถของลูก เด็กจะรู้สึกภาคภูมิใจ ที่ตนเองสามารถสืบทอดสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางการสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม โดยการจัดการเรียนการสอนให้เข้าไปอยู่ในการศึกษาในระบบโรงเรียน ชุมชนต้องเข้าไปร่วมจัดการในด้านหลักสูตรท้องถิ่น เพราะชุมชนมีคนเฒ่าคนแก่ที่มีความรู้เรื่องสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม นำเด็กไปเรียนรู้ โดยชุมชนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้แล้วนำไปเชื่อมกับโรงเรียน เช่น หลักสูตร เรื่องอาหารพื้นบ้าน ของเล่นพื้นบ้าน โดยมีการจัดการเรียนรู้ที่นำคนเฒ่าคนแก่มาสอนเด็กในโรงเรียน โดยอาศัยความร่วมมือของครู ผู้อำนวยการโรงเรียน เด็กและเยาวชน แกนนำชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกันทำให้วัฒนธรรมไม่หายไป

แนวทางการสร้างเสริมทุนกิจกรรม โดยการหาเวทีสาธารณะ ที่สามารถนำคนมารวมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยการหาเป้าหมายร่วมกันของชุมชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทำให้เกิดความสนใจจากคนในชุมชนที่จะเข้ามาร่วมทำกิจกรรม การผลักดันกิจกรรมให้เข้าไปสู่โรงเรียน หรือจัดทำสถานที่ให้มีแหล่งเรียนรู้มากขึ้นในชุมชน โดยการทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้ ให้ไปเรียนรู้โดยตรงกับหมู่บ้าน เข้าไปสอบถามถึงประวัติชุมชน การดำเนินชีวิตจากคนเฒ่าคนแก่ ทำถนนสายวัฒนธรรม เรียนรู้ในแต่ละบ้านที่มีสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ให้เกิดความน่าสนใจ เกิดการเรียนรู้และต้องปลูกจิตสำนึกของเด็ก โดยการรักษาประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ ให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีของชุมชน ไม่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิม

แนวทางการสร้างเสริมทุนสังคม โดยการจัดลานวัฒนธรรมขึ้น เพราะเป็นเป็นการรวมตัวกันของคน 3 วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยทำงาน วัยผู้สูงอายุ ให้มาร่วมกิจกรรมวัฒนธรรมในชุมชน เช่น การละเล่นพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เด็กมาแสดง ผู้ปกครองเข้ามาร่วมชม คนเฒ่าคนแก่เข้ามาสอน ความร่วมมือของคนในชุมชนทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สนุกสนาน อยากช่วยกันทำ ทำให้เข้าใจกันได้ง่ายขึ้น ลดช่องว่างระหว่างวัย โดยอาศัยสื่อศิลปวัฒนธรรม

ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการรวมคนให้มาพูดคุยกัน และคนในชุมชนต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ครบถ้วน เช่น ครูภูมิปัญญาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก เด็กมีหน้าที่ที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่ครูมอบหมายให้ ผู้นำชุมชนมีหน้าที่สร้างความสงบสุขให้ชุมชน อำนวยความสะดวกให้ชุมชนน้อยๆ พยายามสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน ทุกฝ่ายต้องทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ จะทำให้ชุมชนมีแต่ความสุข

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สามารถอภิปรายผล ดังนี้

สภาพและปัจจัยเงื่อนไขการเรียนรู้ในการสร้างเสริมทุนชุมชน พบว่า กระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด เนื่องจากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นการรวมให้คนในชุมชนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ปฏิบัติตามกฎหมายเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบของชุมชน และมีคุณธรรม จริยธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม จะทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเพื่อเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้กับสังคม และ ทักษะการสื่อสาร มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน การสื่อสารจึงต้องมีความชัดเจนทั้งทางสีหน้าและท่าทาง ในด้านการติดต่อประสานงาน ต้องรู้จักการพูดเชิญคนในชุมชนให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจ การชักจูงใจ มุ่งให้ความรู้ จึงทำให้กิจกรรมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประสบความสำเร็จ และทักษะการดำเนินชีวิต ซึ่งความสามารถในการนำกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต ได้แก่ การทำอาหารพื้นบ้าน การทำของเล่นพื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองและการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล รู้จักปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม

ชุมชนมีวิธีการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่จากการศึกษาด้วยตนเองเป็นอันดับแรก เนื่องจากการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ต้องเริ่มจากสิ่งที่ตนเองสนใจ จากนั้นค่อยๆ เพิ่มพูนความรู้ให้กับตัวเอง จากประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับ สมณทนา พรหมบุญและคณะ (2541) กล่าวว่าความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ โลกถูกค้นพบใหม่เสมอๆ การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทุกคนต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และเกิดการสังสมประสบการณ์ต่างๆ และความร่วมมือในการค้นคว้าจากคนในชุมชน จะช่วยลดความสับสนชิงอำนาจ ทุกคนได้รับการยอมรับได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น คือ สถานศึกษาและศาสนสถาน เนื่องมาจากสถานศึกษา เป็นแหล่งที่เกิดการเรียนรู้ ตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ และศาสนสถาน เป็นศูนย์รวมจิตใจของทุกคน ทุกเพศ และทุกวัย สอดคล้องกับอุทัย ดุลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540) ที่เสนอแนวคิดเรื่องกระบวนการศึกษาของชุมชน มีส่วนสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนว่า ฐานการเรียนรู้เป็นแหล่งให้การศึกษาเรียนรู้ มีอยู่รอบตัวทั้งในครอบครัว ในชุมชน ในวัด ในเมือง ในธรรมชาติ ฯลฯ

ปัจจัยการเรียนรู้การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ คือ บุคลากรและฐานความรู้ เนื่องมาจากชุมชนจะประสบความสำเร็จต้องมีบุคลากรที่มีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับ

มอบหมาย และ ต้องมีความรู้ ที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะความเข้าใจ โดยมีอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน จึงจะทำให้กิจกรรมต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี สอดคล้องกับ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543) กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นการระดมความคิดในการวางแผนพัฒนา ให้มีความสำคัญต่อการระดมความคิด และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากคนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในชุมชน ร่วมกันวางแผนและทำเพื่อผลแห่งการพัฒนาชุมชนของตน

ปัจจัยเงื่อนไขการสร้างเสริมทุนชุมชนที่สำคัญ คือ ปัจจัยการอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เนื่องจากการให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชน ในการสร้างเสริมทุนชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือก และแนวทางแก้ไข รวมทั้งการเป็นภาคีในการดำเนินกิจกรรม ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเทคนิคหรือวิธีการที่เหมาะสม ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยด้านฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนและความรู้ภูมิปัญญา เนื่องจากชุมชนแต่ละชุมชนต่างก็มีวัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเอง โดยวัฒนธรรมและประเพณีเหล่านั้น ได้ถือกำเนิดและสืบทอดโดยคนในชุมชน กระบวนการในการสืบทอดเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนได้สั่งสมภูมิปัญญาด้านต่างๆ มีการใช้และการพัฒนาที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต ปรับเปลี่ยนและประยุกต์จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น การแต่งกาย พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น จึงทำให้ยังคงเอกลักษณ์ไว้ได้อย่างโดดเด่น และการถ่ายทอดองค์ความรู้ของคนเฒ่าคนแก่ ในชุมชน ไม่ให้หายไปตามกาลเวลา

การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน

การเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน จะช่วยสร้างเสริมทุนชุมชนในทั้ง 5 ด้านประกอบกัน ไม่สามารถขาดตกบกพร่องในด้านใดด้านหนึ่ง เนื่องจาก ทุนชุมชนเป็นทุนสำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีของคนในสังคมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลัง มีศิลปวัฒนธรรม มีจิตรวมใจ มีศีลธรรม มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในท้องถิ่นและชุมชนให้มีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน

เมื่อพิจารณาจำแนกการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน เป็นช่วงการเตรียมการ ช่วงการดำเนินการ และช่วงการประเมินผลและเผยแพร่ของกระบวนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมทุนชุมชน พบว่า

การเรียนรู้การเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในขั้นตอนของการวางแผนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงวิธีการกับเป้าหมาย จากการระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ซึ่งการวางแผนการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต้องคำนึงถึง กลุ่มเป้าหมาย ประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาและอุปสรรค เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ช่วงการเตรียมการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นช่วยสร้างเสริมทุนมนุษย์ เนื่องจากได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ในการเข้าร่วมการวางแผนงาน ร่วมคิดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ รวมถึงแสดงความสามารถที่มีอยู่ในตัวเอง ได้แก่ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สิทธิชัย ศรีเจริญประมง (2556) ที่กล่าวว่า การบริหารทุนมนุษย์ควรใช้หลักการให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างคนกับกระบวนการ ผ่านกิจกรรมการวางแผน โดยกิจกรรมการสร้างความรู้ผูกพันกิจกรรมประเมินสมรรถนะ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพและปรับปรุงองค์กรให้ดีขึ้น

การเรียนรู้การดำเนินการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในขั้นตอนของการหาข้อมูล บริหารทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ ทั้งทรัพยากรบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ช่วยสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม

เนื่องจากการเรียนรู้การดำเนินการทำกิจกรรมสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านมิติของวิถีชีวิต กิจกรรมการพัฒนาและระบบความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ในลักษณะของการรวมตัวกัน ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ที่สามารถรักษาสีอัตลักษณ์ของชุมชนได้ เช่น อาหารพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน ให้ดำรงอยู่ต่อไป สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในท้องถิ่นจะไม่สูญหายไป สอดคล้องกับผลการวิจัยของพงศ์กฤษฎี พลเลิศ (2554) ที่กล่าวว่า การรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น วิธีการผลิต และคุณค่าทางสังคม การยึดถือจารีตประเพณีของสังคม และยังช่วยดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ ของแต่ละชุมชน ตลอดจนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการบอกเล่าความคิดของชุมชน

การเรียนรู้การประเมินผลและเผยแพร่การสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ในขั้นตอนของการหาผู้สืบทอด จัดเป็นรายวิชาในสถานศึกษา เผยแพร่สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ช่วยสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัว เนื่องจาก ช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในเครือญาติ ส่งเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่ญาติพี่น้อง เช่น การทำของเล่นพื้นบ้านนั้นคนเฒ่าคนแก่มีการนำมาถ่ายทอดให้ลูกหลานเกิดการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว มีเวลาที่จะดูแล สนทนา หรือซักถามเรื่องในชีวิตประจำวัน ทำให้เด็กกล้าพูดกับคนเฒ่าคนแก่มากขึ้น เป็นการลดช่องว่างระหว่าง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ รัตติกาล เจนจิต (2548) ที่กล่าวว่า ผู้สูงอายุในฐานะผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญามีคุณลักษณะที่โดดเด่น เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของเล่นพื้นบ้าน มีความสามารถในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นการสาธิต เพื่อให้เด็กได้ทำตาม เด็กในฐานะผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีความสนใจที่จะรับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุ เด็กกับเด็ก ผู้สูงอายุกับครู และผู้สูงอายุกับคนในชุมชน ผ่านกิจกรรมการทำของเล่นพื้นบ้าน

แนวทางการสร้างเสริมทุนชุมชนผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

การสร้างเสริมทุนมนุษย์ผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การสร้างเสริมทุนมนุษย์จากการเรียนรู้การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเองในขั้นตอนของการวางแผนและการระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะทำให้ตัวเองมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัญหากับตนเองหรือชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การคิดหาทางแก้ปัญหา และการนำไปปฏิบัติ

การสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัวผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การสร้างเสริมทุนสถาบันครอบครัวจากการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว โดยมีสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ โดยการให้ความใส่ใจและเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน สนับสนุนให้คนในครอบครัวร่วมทำกิจกรรมของชุมชน จะทำให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เอื้ออาทร ห่วงใยดูแลกัน คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความรักต่อกัน ก็จะส่งผลให้ครอบครัวมีความสุขและปลูกฝังบุคลิกภาพที่ดีให้กับสมาชิกในครอบครัว

การสร้างเสริมทุนวัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การสร้างเสริมทุนวัฒนธรรม จากการเรียนรู้ ความมุ่งมั่นในการเพิ่มพูนความรู้ทั้งในและนอกหลักสูตร ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านมิติของวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ในลักษณะของการรวมตัวกัน ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือความรู้ที่ได้รับไม่ใช่ได้จากสถานศึกษาในระบบเพียงอย่างเดียว ต้องเกิดการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมภายนอก

การสร้างเสริมทุนกิจกรรมผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การสร้างเสริมทุนกิจกรรมจากการหาเวทีสาธารณะ ที่สามารถนำคนมารวมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยการหาเป้าหมายร่วมกันของชุมชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ทำให้คนตระหนักเห็นคุณค่าและเข้ามาร่วมทำกิจกรรม ใช้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการเชิญชวน ให้ร่วมกันทำกิจกรรม วัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากขึ้น

การสร้างเสริมทุนสังคมผ่านการเรียนรู้จากการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การสร้างเสริมทุนสังคมจากการเรียนรู้การจัดลานกิจกรรม ซึ่งสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวกลางระหว่างการลดช่องว่างในแต่ละวัยของคนในชุมชน การรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ได้รับการยอมรับและเปิดโอกาสให้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ตั้งแต่การคิด จนกระทั่ง การลงมือปฏิบัติ การได้รับมอบหมายบทบาทหน้าที่ที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อชุมชนจะได้เกิดการพัฒนาและยั่งยืนต่อไป และไม่ล้มเลิกในเรื่องราวของวัฒนธรรมชุมชน ทุนสังคมเกิดจากการจัดการระบบสายสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ซึ่งสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความใกล้ชิดประชาชน ง่ายต่อการเข้าถึง เข้าใจง่าย ทำให้เกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการพัฒนาศักยภาพทั้งในและระหว่างเครือข่ายชุมชน โดยมุ่งหมายให้เกิดการพัฒนาที่สำคัญในระดับชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ครอบครัว ควรสนับสนุนให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรม ควรสร้างความเชื่อมั่นให้กับเด็กชักชวนมาทำสิ่งที่ดี มีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อทั้งตัวเด็กและชุมชน ให้รับรู้และเข้าใจถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ รูปแบบการทำงาน และรายละเอียดการทำกิจกรรมต่างๆ
2. สถานศึกษา ควรมีการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน เข้าสู่วิทยาลัย เน้นการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ตั้งแต่คิด เข้ามาพูดคุยกับผู้นำชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกัน หลักสูตรท้องถิ่นจึงจะประสบความสำเร็จโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนสืบสานและมีความสุขภายใต้วัฒนธรรมของชุมชน
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมทุนชุมชน โดยเข้ามารับรู้ช่วยเหลือในเรื่องของงบประมาณ สนับสนุนจัดเข้าไปไว้ในแผนชุมชน เช่น การฟื้นฟูงานวัฒนธรรมตามประเพณี การจัดนิทรรศการ และหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
4. ภาครัฐควรจัดให้มีพื้นที่และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เฉพาะสำหรับสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเติมเต็มความรู้และเปิดโอกาสให้สื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีบทบาทในการกล่อมเกลาสังคมและสร้างเสริมทุนชุมชนที่มากขึ้น
5. คนในชุมชน ควรมีทัศนคติที่เห็นคุณค่าของชุมชนตนเองเป็นหลัก เช่น ระบบคุณค่าดั้งเดิม วิถีของชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น และส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาทุนชุมชนเหล่านี้ผ่านการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภายนอกที่ให้ความช่วยเหลือ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุตระหนักเห็นคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานสื่อศิลปวัฒนธรรม วัยทำงานเข้ามาทำกิจกรรมของชุมชน และ วัยเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้จากภูมิปัญญาด้วยความสมัครใจ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาปัจจัย เงื่อนไขการสร้างเสริมทุนชุมชนจากกิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ
2. ศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนของชุมชนที่มีการสร้างสื่อศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้สามารถสร้างเครือข่ายและขยายผลในวงกว้าง
3. ศึกษาทุนชุมชนในประเด็นของชุมชนชนบทและชุมชนเมือง จะมีการดำรงอยู่ของทุนชุมชนเหมือนกันหรือไม่อย่างไร และชุมชนนั้นสามารถนำทุนชุมชนมาใช้เป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้หรือไม่

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย .

- กาญจนา แก้วเทพและคณะ. (2543). *สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- การพัฒนาชุมชน, กรม. (2553). *แนวทางการพัฒนาทุนชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาทุน และ องค์การการเงินชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- ดนัย หวังบุญชัย. (2553). *เปิดตัว 18 โครงการสื่อศิลปวัฒนธรรม ปลุกฝังจิตอาสาแก่เด็ก สู่การ พัฒนาที่ยั่งยืน*. สืบค้นวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555, จาก <http://www.artculture4health.com/project.php>
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสนับสนุนการวิจัย.
- พงศ์กฤษฎ์ พลเลิศ. (2554). *บทบาทการใช้สื่อพื้นบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ต.ลาดแก้ว อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี*. งานวิจัยคณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- รัตติกาล เจนจิต. (2548). *ของเล่นพื้นบ้านในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จ.งหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิชัย ศรีเจริญประมง. (2556). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินการด้านทุนมนุษย์เพื่อพัฒนา คุณภาพการบริการของสายการบินในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ) คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์.
- สุขภาวะเด็กและเยาวชน, แผนงาน. (2551). *ดัชนีชี้วัดต้นทุนชีวิตของเด็กและเยาวชน*. สืบค้น วันที่ 15 กันยายน 2554, จาก <http://www.thaihealth.or.th/>.
- สมลดา พรหมบุญ และคณะ. (2541). *การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสแควร์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2553). *ร้อยคำที่ควรรู้: ฉบับปรับปรุงใหม่ เพิ่มอีกกว่า 100 คำ*. กรุงเทพมหานคร: พลังปัญญา.
- อุทัย ดุลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและ ข้อเสนอ เพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.